

Łódź, 30.06.2018 r.

dr hab. Agnieszka Zatorska, prof. nadzw. UL

Katedra Filologii Słowiańskiej

Wydział Filologiczny, Uniwersytet Łódzki

ul. Pomorska 171/173

Łódź 90-236

Recenzja rozprawy doktorskiej magistra Jakuba Banasiaka pt. *Procesy nominalizacyjne w zdaniach wyrażających relację przyczynowo-skutkową (na materiale języka polskiego i bułgarskiego)*

Rozprawa doktorska p. mgr Jakuba Banasiaka stanowi obszerne studium empiryczne, podbudowane teoretycznie, metodologicznie umocowane w ustaleniach nowoczesnego językoznawstwa slawistycznego. Badania ukazane przez doktoranta w tej pracy mają charakter konfrontatywny. Już w części zatytułowanej „Zamiast wstępu” autor deklaruje prymarne założenie metodologiczne kształtujące przeprowadzone badania i sposób ich prezentowania, czyli wyodrębnienie płaszczyzn: semantycznej i formalnej. Doktorant cytuje wypowiedź Stanisława Karolaka z książki „Podstawowe struktury składniowe języka polskiego” z 2002 r. ze s. 11 o konieczności wychwycenia związków semantycznych między pojęciami jako niezbywalnego etapu analizy treści zdania. W ten sposób J. Banasiak już we wstępnej części swych rozważań zaznaczył, że formalna manifestacja relacji składniowej będzie w jego analizach traktowana jako odzwierciedlenie poziomu sensów. Doktorant napisał o tym *expressis verbis*: „Punkt wyjścia stanowi poziom semantyczny języka” (s. 4) a wspomniany cytat ze Stanisława Karolaka autor uznał za motto swojej dysertacji.

Tematykę pracy autorstwa J. Banasiaka wyznacza kilka obszarów zainteresowań. Zaliczam do nich za autorem tekstu: relację przyczynowo-skutkową, strukturę predykatowo-argumentową jako podstawowe pojęcia dla składni semantycznej, zjawiska nominalizacji i ich zróżnicowanie, przejawianie się obserwowanych fenomenów w gramatyce i tekstach w języku bułgarskim i polskim, obserwacje i wnioski konfrontatywne. Warto zauważyć, że doktorant nie ograniczył się na łamach swojej dysertacji do wspomnianych zagadnień. Na podstawie treści, która została mi przedstawiona do recenzji, mogę napisać, że autor wykracza poza temat, który można było potraktować bardzo schematycznie. Doktorant nie bał się rozszerzyć swoich rozważań, na przykład o pojęcia referencji, kwantyfikacji. Czytelnik pracy

odnosi także wrażenie dokładnego analizowania danego szczegółowego subzagadnienia, swoistej podróży w głąb. Uznaję to za atut recenzowanej pracy, gdyż tego typu podejście świadczy o zaangażowaniu doktoranta i jest także czynnikiem przemawiającym za uznanie autora za osobę skłoną do podjęcia trudu pracy naukowej, która jest, czy też powinna, być dociekaniem charakteryzującym się ciągłym przekraczaniem granic i aktualnych ustaleń. Szeroko zakreślony temat, dotyczący procesów nominalizacyjnych w zdaniach wyrażających łańcuch przyczynowo-skutkowy wraz z analizą konfrontatywną dwóch zróżnicowanych formalnie języków słowiańskich, mógł być zadaniem dla autora niebezpiecznym przez wielość poruszanych problemów. Jednakże przedstawiona dysertacja stanowi udaną realizację zaplanowanego celu badawczego. Autor poprzez jej wykonanie dowiódł kompetencji zarówno analitycznych, jak i pisarskich, przez które ukazał również zdolność do syntezy poruszanych treści. Szczegółowo spróbuję udowodnić tę tezę w dalszej części recenzji.

Za słuszne uznaję to, że autor w początkowej, teoretycznej części swojej pracy (1.1.) odwołuje się do pojęcia przyczyny ze stanowiska logiki i językoznawstwa (Mill, Ajdukiewicz, Klemensiewicz). Do zagadnień kauzacji i kauzatywnych wyrażeń predykatywnych doktorant powrócił w podrozdziałach 1.5. i 1.6. Problematykę struktury predykatowo-argumentowej zaprezentował wraz z inwentarzem pozycji argumentowych. W tej części pracy autor sięgnął oprócz klasycznych prac S. Karolaka do monografii M. Korytkowskiej na temat typów pozycji predykatowo-argumentowych (Korytkowska 1992), którą to pracę doktorant uznał za bardzo ważną z uwagi na przedstawienie modelu opisu SPA w badaniach konfrontatywnych – bułgarsko-polskich. Podążając drogą składowych zdania elementarnego, zgodnie z przyjętym w pracy modelem, autor zreferował problematykę temporalności w odniesieniu do omawianych zagadnień. W tej części pracy umiejętnie odwołał się do osiągnięć lingwistów zgłębiających przejawianie się kategorii temporalnych w języku (Karolak, Koseska-Toszeva, Satola-Staškowiak, Mazurkiewicz-Sułkowska). W następnej sekcji pracy czytelnik zostaje skonfrontowany z przeglądem, wyborem językoznawczych prac konfrontatywnych. Sporo miejsca poświęcił autor w rozdziale teoretycznym problemowi klasyfikacji zdań. Zagadnienie typologii zdań powiązał z problemem przyczynowości i przedstawił je na kanwie ustaleń lingwistów z nurtu sławistycznych badań konfrontatywnych, jak V. Maldżieva, Z. Topolińska (1.7.2. i 1.7.3.). Znaczącą partię rozdziału pierwszego stanowi omówienie procesów nominalizacyjnych (1.8.), począwszy od zdefiniowania zjawiska, prezentację sposobów jego przejawiania się, poprzez

funkcje nominalizacji w tekście. Ta sekcja pracy to w dużej mierze przedstawienie modelu konfrontatywnych badań nad bułgarskimi i polskimi nominalizacjami w różnych typach tekstów (Korytkowska & Maldżieva 2002). W części teoretycznej autor rozprawy owocnie wykorzystał ustalenia innych badaczy i w sposób zgodny z wymogami prac naukowych poczynił konieczne odwołania bibliograficzne. Wśród przywoływanych autorów widnieją nazwiska slawistów polskich, bułgarskich, ale obecne są także nazwiska autorów anglojęzycznych, w tym badaczy z zakresu językoznawstwa ogólnego, także typologicznego. Nie wymieniam przy omawianiu każdej z części pracy autorów publikacji, do których odwołał się autor niniejszej rozprawy, ale uznaję jego wybór za reprezentatywny. Poczytuję za atut tekstu okazjonalne wykorzystanie przez autora stanfordzkiej *Encyklopedii filozofii*, gdy wymagało tego doprecyzowanie stosowanych pojęć i terminów. O erudycji autora rozprawy świadczy sięgnięcie na przykład do wznowionej w 2013 r. wraz z esejami Bronisława Malinowskiego klasycznej książki Ogdena i Richardsa "The Meaning of Meaning" (s. 56). W swych wywodach doktorant wykazuje bardzo dobrą znajomość teorii S. Karolaka, a nawet, ośmielam się napisać, fascynację dorobkiem tegoż uczonego. Dowodzi tego zaprezentowanie przez autora rozprawy takich zagadnień, jak intensjonalna koncepcja determinacji, status rodzajnika i nazw własnych w ujęciu S. Karolaka. Zagadnienia te wykraczają nieco ponad ściśle wyznaczone ramy zakreślonego tematu. Natomiast ujęta w punkcie 1.9.4. problematyka kwantyfikacji jako część rozdziału teoretycznego znajduje uzasadnienie przez wykorzystanie przez doktoranta tej tematyki w części empirycznej pracy. Końcowa partia pierwszego rozdziału zawiera dwie części obowiązkowo przynależne do materiałowych prac naukowych – uściślenia metodologiczne i charakterystykę badanego materiału. Podkreślić należy, że w tej części rozdziału pierwszego doktorant nie uciekł przed niezmiernie skomplikowanym zagadnieniem odróżnienia nominalnych wykładników argumentów propozycjonalnych od nominalnych części zwrotów werbo-nominalnych (1.10.4.). Podsumowując rozdział teoretyczny, można stwierdzić, że wciąż aktualne badawcze problemy, jak zagadnienia manifestowania się relacji kauzatywnych w językach naturalnych, procesy transformacji treści propozycjonalnych w nomen, zostały tutaj w sposób wystarczający, a zarazem interesujący, omówione.

Rozdział drugi to baza danych zawierająca wykładniki relacji przyczynowo-skutkowej. Ogromną zaletą także tej części pracy jest eksplicytność prezentacji materiału. Budowa artykułu hasłowego została tutaj w sposób bardzo jasny pokazana i zilustrowana. Jednocześnie te sformalizowane w dużym stopniu informacje zostały przez autora podane w

sposób czytelny, opisane ładnym, komunikatywnym stylem. Część materiałowa, podzielona na sekcje: bułgarską i polską, zawiera odpowiednio 16 haseł bułgarskich i 29 haseł polskich. Właściwości formalne analizowanych jednostek zostały jasno ukazane w tabelach, co stanowi wzorcową prezentację wyników badań naukowych, nie pozostawia bowiem miejsca na niejasności oraz pozwala na wyciągnięcie konkretnych, jednoznacznych wniosków z przeprowadzonych analiz. Za bardzo dobre uważam, wykorzystanie w badaniu autentycznych zdań zaczerpniętych z różnych tekstów, przede wszystkim publikowanych na stronach internetowych. Nieliczne przykłady to konstruowane zdania, które były weryfikowane przez rodzimych użytkowników języków polskiego bądź bułgarskiego. Rozdział trzeci przynosi analizę i interpretację uzyskanych wyników, zaś w rozdziale czwartym autor zawarł podsumowanie i wnioski. Doktorant wykazał bardzo dobrą znajomość teorii i metodologii powiązanych z podjętym tematem. W swej pracy zaś zaimponował dyscypliną terminologiczną i metodologiczną. Na przykład za dobry wybór uważam wykorzystywanie terminu *predykat* na określenie zjawisk z płaszczyzny semantycznej, a terminu *wyrażenie predykatywne* dla zjawisk z poziomu formalnego (s. 55).

Recenzowana praca to bardzo dobra i potrzebna kontynuacja kierunków wyznaczonych przez lingwistów z kilku nurtów badań semantycznych, składniowych, w tym konfrontatywnych. Autor w sposób autorski, twórczy wykorzystał wybrane prace z zakresu badań nad strukturami zdaniowymi, kategoriami semantycznymi, nad relacją przyczynowo-skutkową w języku, nominalizacjami. Do wszystkich podanych ścieżek badawczych dopisał własną część poprzez wykorzystanie oryginalnego materiału z dwu języków – bułgarskiego i polskiego, który trafnie sklasyfikował i zanalizował.

Praca została bardzo dobrze przemyślana i skonstruowana. Co prawda, autor powraca w rozprawie kilkakrotnie do tych samych problemów i zjawisk. Sądzę jednak, że pewnych powtórzeń, pewnych sekcji omawiających dane zagadnienie po raz wtóry obok innego problemu, nie sposób było uniknąć, gdyż kategorie semantyczne, procesy syntaktyczne, a także przedstawianie tychże w pracach różnych badaczy wykazują wzajemne powiązania. Przy przygotowywaniu pracy do druku, na który, podkreślam, praca ta ze wszech miar zasługuje, należy przemyśleć raz jeszcze rozczłonkowanie poszczególnych modułów treści, tak, by uniknąć niepotrzebnych powtórzeń.

Recenzowane tu opracowanie zawiera składowe wymagane w rozprawach naukowych. Po słowie wstępnym następuje obszerny abstrakt w języku angielskim, po

którym umieszczone zostały: spis treści oraz spis tabel. Pomocny dla recepcji treści jest wykaz zastosowanych skrótów i symboli. Za udany zabieg uznaję umieszczenie na końcu pracy krótkich (ale potrzebnych) wykazów podstawowych jednostek poziomu semantycznego i poziomu form (punkty 6 i 7 w rozdziale IV stanowiącym podsumowanie). Rozprawa charakteryzuje się eksplicytnością, przejrzystością. Przyczyniają się do tego zastosowane w dużej liczbie tabele.

Rozprawa J. Banasiaka pod względem językowym spełnia warunki dyskursu naukowego. Autor wykazał się umiejętnością pisania stylem naukowym. Jego tekst jest nacechowany obiektywizmem. Warto podkreślić, że bezosobowość, formy językowe sprzyjające stanowisku obiektywnemu są w odpowiedni sposób równoważone przez fragmenty, w których magister Banasiak wyraża własną opinię, używając postaci pierwszej osoby liczby pojedynczej.

Wśród tak wielu zalet z obowiązku odnotowuję nieliczne błędy. Na stronie 19 chyba pomyłkowo autor napisał o „analizie języka białoruskiego i rosyjskiego” w monografii J. Mazurkiewicz-Sułkowskiej z 2008 r., gdy powinno chyba być w tym kontekście *bułgarskiego i białoruskiego*. Recenzowana praca zawiera pewne usterki językowe, jak m. in. „różna jest tylko fomra” (s. 31), „okreslonościową” (s. 137) [kilka razy *okresloność* jest bez *ś* por. s. 112], „character” (s. 137), „podtsawowych” (s. 138, 140), „ktagorialnej” (s. 194), „styl administracyjny” (s. 198). W pracy odnotowano nieliczne uchybienia składniowe i stylistyczne. Zaliczam do nich, np. „preferencja do występowania” (s. 75). Zamiast frazy „ekwiwalentne mu formalizacje” proponuję zastosować *formalizacje stanowiące ekwiwalent konstrukcji*. W kilku miejscach autor nie ustrzegł się powtórzeń. Przy edycji pracy warto przemyśleć zastosowanie w większym stopniu synonimii. W tekście czasem brak przecinków i kropek, zdarzają się błędy literowe, czasami brak diakrytów, zalecane jest przejrzanie interpunkcji. Warto sprawdzić także konsekwencję w stosowaniu kursywy przy prezentacji przykładów. Przytoczone błędy i usterki mają charakter drugorzędny, w większości mogą zostać zlikwidowane przez wnikliwą korektę, zalecaną przed ewentualną publikacją pracy.

Uważam, że rozprawa napisana przez pana Jakuba Banasiaka w pełni spełnia wymagania stawiane pracom doktorskim. Dlatego wnoszę o dopuszczenie pana magistra Jakuba Banasiaka do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

A. Zatorska